

ORMANCILIKTAKİ *SPROUT* TERİMİNİN TÜRKÇE KARŞILIĞI İÇİN BİR ÖNERİ

Mahmut D. AVŞAR^{1,*}, Tolga OK¹

¹Orman Mühendisliği Bölümü, Orman Fakültesi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Kahramanmaraş

*Sorumlu Yazar: mdavsar@ksu.edu.tr

Mahmut D. AVŞAR: <https://orcid.org/0000-0002-6862-726X>

Tolga OK: <https://orcid.org/0000-0002-9546-3547>

Please cite this article as: Avşar, M. D. & Ok, T. (2019). A suggestion for the Turkish equivalent of the term sprout in forestry. *Turkish Journal of Forest Science*, 3(1), 93-99.

ESER BİLGİSİ

Derleme

Geliş 20 Şubat 2019

Düzeltilmelerin gelişi 27 Şubat 2019

Kabul 27 Şubat 2019

Yayınlanma 29 Nisan 2019

ÖZET: *Sprout*, İngilizcede *shoot* (sürgün) terimi ile yakın ilişkili bir terimdir. *Sprout* terimi, esas itibarıyla, bir odunsu bitkinin dibi, kütüğü, kök boğazı veya kökünden çıkan sürgünler için kullanılmaktadır. Bu sürgünler, bitkilerde çoğu kez çeşitli sebeplerle oluşan zararları takiben ortaya çıkmakta ve ağaçlar içerisinde genellikle geniş yapraklı ağaçlarda görülmektedir. *Sprout* kavramı içerisinde yer alan sürgünler, sahip oldukları çeşitli nitelikler ile ağaçlardaki uç ya da yan sürgünlerden belirgin bir şekilde ayrılırlar. *Sprout* teriminin Türkçede henüz tam bir karşılığı bulunmamaktadır. Türkçenin kelime hazinesinde var olan fişkın kelimesinin, *sprout* teriminin gayet uygun bir karşılığı olduğu görülmektedir. Ormancılıkta, özellikle silvikültür, şehir ormancılığı ve orman botaniği ile ilgili konularda kullanılan *sprout* terimi için fişkın karşılığının kabulü ve kullanılması tarafımızdan önerilmektedir.

Anahtar kelimeler: Sürgün, fişkın, terim, ormancılık, silvikültür

A SUGGESTION FOR THE TURKISH EQUIVALENT OF THE TERM SPROUT IN FORESTRY

ARTICLE INFO

Review

Received 20 February 2019

Received in revised form 27 February 2019

Accepted 27 February 2019

Published online 29 April 2019

ABSTRACT: Sprout is a term that is closely related to the term shoot in English. The term sprout is mainly used for the shoots arising from the base, stump, root collar or root of a woody plant. These shoots often occur following the damages taking place due to various reasons in plants and are generally seen in broadleaved trees within trees. The shoots within

the concept of sprout are distinctly separated from the terminal or lateral shoots in the trees by the various features they have. The term sprout has yet no exact equivalent in Turkish. The word *fişkin* that exists in the vocabulary of Turkish is seen to be a very appropriate equivalent of the term sprout. It has been suggested by us to adopt and use the *fişkin* equivalent for the term sprout, which is used in forestry, especially on the subjects related to silviculture, urban forestry and forest botany.

Keywords: Shoot, sprout, term, forestry, silviculture

GİRİŞ

Sprout, İngilizcede *shoot* (sürgün, filiz) terimi ile yakın ilişkili bir terimdir. *Sprout* terimi, bitkilerin muhtelif kısımlarından çıkan bazı sürgünleri belirtmek için kullanılan faydalı bir terimdir. Bu terim, ormancılık biliminde, bilhassa silvikültür, şehir ormancılığı ve orman botanigi ile ilgili konularda kullanılmaktadır. Meselâ, silvikültürle ilgili çeşitli eserlerde (Hawley, 1921; Fowells, 1965; Daniel et al., 1979; Smith et al., 1997) *sprout* terimi kullanılmıştır.

Diğer taraftan, ülkemizdeki bazı yazarlar da kimi eserlerinde *sprout* teriminden faydalanmışlardır. Nitekim, yerli yazarlara ait silvikültür (Sıvacıoğlu, 2001; Yılmaz, 2010) veya şehir ormancılığı (Avşar, 2018) ile ilgili ve bir bölümü (özeti) veya tamamı İngilizce hazırlanmış olan muhtelif eserlerde *sprout* terimi kullanılmıştır. Türkçeye genellikle sürgün olarak tercüme edilen bu terimin dilimizde tam bir karşılığı bulunmamaktadır.

Bu makalede, ormancılık bilimindeki *sprout* teriminin Türkçe karşılığı için bir öneride bulunulmuştur. Bu kapsamda, öncelikle *sprout* kavramının tanımı ve temel özellikleri verilmiş, daha sonra *sprout* teriminin Türkçe karşılığı ve bu karşılığın kullanılması hususları ele alınmıştır.

SPROUT KAVRAMININ TANIMI

Pinchot (1905) ve Society of American Foresters (1917)'a göre, *sprout*, bir kütük veya kökten gelişmiş (büyümüş) olan ağaçtır. Koelling et al. (2006), bu kavramı, başka bir ağacın dibi, kütüğü veya kökünden gelişmiş olan ağaç olarak ifade etmişlerdir.

Huxley & van Houten (1997), *sprout* kavramını, çoğu kez bir ağacın dibindeki uyuyan bir tomurcuktan, ya da açığa çıkarılmış bir kökten ya da kütükten gelişen sürgün şeklinde tarif etmişlerdir. Helms (1998) ise, bu kavramı, genellikle bir (odunsu) bitkinin dibinden, bir kütük sürgünü ya da bir piç olup olmadığına bakmadan, çıkan sürgün olarak tanımlamıştır. Burada, piç (*sucker*), toprak seviyesinin altından ya bir köksap (rizom) ya da bir kökten çıkan sürgün anlamındadır (Helms, 1998).

Sprout kavramının, otsu bitkiler için de kullanımı söz konusu olabilmekle (Salazar Parra, 2010) birlikte, çoğu kez odunsu bitkiler (ağaç, çalı) için kullanıldığı görülmektedir. Ayrıca, *sprout* kavramının, bir ağaçtan ziyade bir sürgün olarak değerlendirilmesi gerekmektedir.

SPROUT KAVRAMININ TEMEL ÖZELLİKLERİ

Sprout kavramının temel özellikleri, ağaçlar açısından ele alınmak suretiyle aşağıda ana hatlarıyla belirtilmiştir:

- i) Ağaçlar içerisinde, bazı iğne yapraklı ağaç türlerinde de görülebilmekle birlikte, genellikle geniş yapraklı ağaç türlerinde görülür.
- ii) Ağaçlarda genellikle kesme, yakma, mekanik yaralama, kuvvetli budama, ışığa aniden maruz bırakma, fırtına vb. çeşitli sebeplerle meydana gelen zararlara karşı tabii bir tepki olarak ortaya çıkar.
- iii) Ağaçlarda gövde, dal, kütük, kök boğazı (kök tacı), kök, köksap veya odunsu yumru (*lignotuber*) gibi bir kısımdan çıkabilir.
- iv) Dikili ağaçlarda veya kesilmiş ağaçların kalan kısımlarında (kütük, kök vb.) meydana gelebilir.
- v) Dikili ağaçların nispeten daha üst kısımlarından da çıkabilmekle birlikte, genellikle dibinden veya dibinin etrafından çıkar.
- vi) Ağaçlardaki uyuyan veya arızî (adventif) tomurcuklardan gelişir.
- vii) Genellikle dikey büyüme eğilimi gösterir.
- viii) İlk yıllarda nispeten hızlı büyümesi ile dikkati çeker.
- ix) Ağaç üzerinde çıktığı yere bağlı olarak, bir yan dal veya bir fert (ağaç) haline gelebilir.

Sprout kavramı içerisinde yer alan sürgünler, söz konusu nitelikleri ile ağaçlardaki esas sürgünler olan uç ya da yan sürgünlerden belirgin bir şekilde ayrılırlar.

SPROUT TERİMİNİN TÜRKÇE KARŞILIĞI

Sprout terimi için İngilizce-Türkçe sözlüklerde sürgün, tomurcuk, filiz, fidan (Akdikmen, 1994); filiz, sürgün (Atalay, 1999); sürgün (Gezer, 1991) ve baltalık sürgünü (Eler, 1991) gibi karşılıklar yer almaktadır. Çevirilerde, bunlardan çoğu defa sürgün karşılığı tercih edilmektedir. Ancak, gerek sürgün ve gerekse diğerleri ormancılıktaki *sprout* terimi için tam bir karşılık olmamaktadır.

Sürgün, Türkçede *shoot* terimi için kullanılan bir karşılıktır. Ayrıca, *shoot* ile *sprout* terimlerinin eş anlamlı olmadığına da dikkat etmek gerekir. Nitekim, *shoot* terimi, *sprout* terimini de kapsayan daha genel bir terimdir. Bu bakımdan, *sprout* terimi için daha uygun bir Türkçe karşılığa ihtiyaç vardır.

Fışkın, Türkçenin söz varlığı içerisinde bulunan bir kelimedir. Fışkın kelimesinin yerel ağızlarda şıfkın (< şıvgın < çıvgın) olarak da geçtiği ve buna göre fışkının göçüşme sonunda olduğu belirtilmektedir (Eren, 1999). Fışkın kelimesinin tarihte Osmanlı döneminde de

kullanıldığı anlaşılmaktadır. Nitekim, Ahmet Vefik Paşa'nın Lehce-i Osmânî isimli eserinde fişkın kelimesi de yer almakta olup; söz konusu eserde, fişkın, "ağaç dalı gibi kökten çıkan sürgün" (Toparlı, 2000) olarak tarif edilmiştir.

Fişkın kavramı, Türkçe sözlüklerde ise çeşitli şekillerde tanımlanmıştır. Söz gelimi, fişkın, "ana sap geliştikten sonra bir bitkinin dibinden, sapla kökün birleştiği yerden çıkan sürgünlerin tümü" ya da "bu sürgünlerin her biri" (Tuğlacı, 1985); "bir ağacın dibinden süren ince dal, sürgün, filiz, dal, piç" (Eren et al., 1988) ya da "ağacın kök veya gövdesinden çıkan genç sürgün" (Doğan, 1992) olarak tarif edilmiştir.

Fişkın, ülkemizdeki muhtelif yörelerde bilhassa meyve ağaçlarında kök boğazı ve kök gibi kısımlardan çıkan sürgünleri belirtmek için halk arasında kullanılan bir kelimedir. Çelik (2017), özellikle aşılı bağlarda ve meyve bahçelerinde dip sürgünlerinin oluştuğunu ve bu dip sürgünlerine yetiştiricilikte fişkın adı da verildiğini bildirmektedir.

Fişkın kelimesine ilişkin söz konusu tanımlara ve kullanımlara bakıldığında, Türkçede fişkın kelimesinin sürgün ile anlamdaş olmadığı ve fişkın belirlenmiş bazı sürgünler için kullanıldığı görülmektedir. Ayrıca, fişkın kök sürgünü, kök boğazı sürgünü veya su sürgünü anlamlarından bir veya birkaçını kapsayacak şekilde farklı tanımlarının bulunduğu anlaşılmaktadır. Kanaatimize göre, Türkçede fişkın kavramı, belirtilen sürgünlerin tümünü içine almaktadır. Bu bakımdan, fişkın kelimesi, İngilizcedeki *sprout* teriminin gayet güzel bir karşılığı olmaktadır.

FIŞKIN KARŞILIĞININ KULLANILMASI

Sprout terimi için fişkın karşılığı kabul edildiğinde, farklı *sprout* çeşitleri için de buna uygun karşılıkların verilmesi gerekecektir. Böylece, söz gelimi, su fişkını (*water sprout*), gövde fişkını (*stem sprout*), dal fişkını (*branch sprout*), kütük fişkını (*stump sprout*), kök boğazı fişkını (*root collar sprout*), kök fişkını (*root sprout*), köksap fişkını (*rhizome sprout*) ve odunsu yumru fişkını (*lignotuber sprout*) gibi karşılıkların Türkçede kullanılması söz konusu olabilecektir (Şekil 1).

Diğer taraftan, *sprout* kavramı içerisinde yer alan sürgünler için *sprout* terimi yerine *shoot* terimi de kullanılabilir. Çünkü, bunlar aynı zamanda birer *shoot*, yani sürgün olmaktadır. Meselâ, Evans (1984) ve Matthews (1997) *sprout* yerine *shoot* terimini kullanmışlardır. Böyle bir durumda, söz gelimi, *stump sprout* yerine *stump shoot*, *root collar sprout* yerine *root collar shoot* ve *root sprout* yerine *root shoot* terimleri de kullanılabilir. Bu, tercihe bağlı bir konudur. *Sprout* için fişkın karşılığı kabul gördüğünde, Türkçeye tercümelerde meselâ, *stump shoot* için kütük sürgünü karşılığı kullanılırken, *stump sprout* için ise kütük fişkını karşılığının kullanılması mümkün olabilecektir.

Şekil 1. Anadolu sığlasında (*Liquidambar orientalis* Mill.) gövde, kök boğazı ve kökten çıkan fişkinler

SONUÇ VE ÖNERİLER

İngilizcede *shoot* (sürgün) ile yakın ilişkili bir terim olan *sprout* terimi, esas itibariyle, bir odunsu bitkinin dibi, kütüğü, kök boğazı ya da kökünden çıkan sürgünler için kullanılmaktadır. *Sprout* terimi ile ifade edilen sürgünler, bitkilerde çoğu kez çeşitli sebeplerle oluşan zararları takiben ortaya çıkmaktadır. Bu sürgünler, ağaçlar içerisinde, genellikle geniş yapraklı ağaç türlerinde meydana gelmektedir.

Sprout kavramına dâhil olan sürgünlerin, ağaçlardaki uç sürgünler ile yan sürgünlerden oluşma sebebi, oluşma (çıkma) yeri, geliştiği tomurcuğun çeşidi ve büyüme gibi açılardan oldukça farklı olduğu görülmektedir. Bu bakımdan, *sprout* terimi ile, ağaçlarda çeşitli sebeplerle ortaya çıkan bu tali (ikincil) sürgünlerin esas sürgünlerden ayrılması ve daha bariz bir şekilde ifade edilmesi sağlanmış olmaktadır.

Türkçede henüz tam bir karşılığı bulunmayan ve dilimize genellikle sürgün olarak çevrilen *sprout* terimi için uygun bir Türkçe karşılığa ihtiyaç bulunmaktadır. Türkçenin kelime hazinesinde var olan bir kelime olan fişkinin, İngilizcedeki *sprout* teriminin gayet güzel bir karşılığı olduğu görülmektedir. Ormanlık biliminde, özellikle silvikültür, şehir ormancılığı ve orman botanigi ile ilgili konularda faydalanılan *sprout* terimi için fişkin karşılığının kabulü ve kullanılması tarafımızdan önerilmektedir.

KAYNAKLAR

- Akdikmen, R. (1994). *Langenscheidt büyük sözlük, İngilizce-Türkçe*. Ders Kitapları A.Ş., İstanbul.
- Atalay, H. (1999). *İngilizce-Türkçe sözlük, 2 J-Z*. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu, Yayın No: 714, Ankara.
- Avşar, M. D. (2018). Şehir ağaçlarında kök sürgünü problemi ve bazı öneriler. *Turkish Journal of Forest Science*, 2(1), 91-97.
- Çelik, H. (2017). Bağlarda taç yönetimi-yaz budamaları. *TÜRKTOB Türkiye Tohumcular Birliği Dergisi*, 6(22), 36-45.
- Daniel, T. W., Helms, J. A., & Baker, F. S. (1979). *Principles of silviculture* (2nd ed.). McGraw-Hill, Inc., New York, NY.
- Doğan, D. M. (1992). *Büyük Türkçe sözlük* (9. baskı). Rehber Yayınları, Yayın No: 8, Ankara.
- Eler, Ü. (1991). *İngilizce-Türkçe ormancılık sözcük ve deyimleri*. T.C. Orman Bakanlığı Orman Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Eren, H., Gözaydın, N., Parlatur, İ., Tekin, T., & Zülfiyar, H. (1988). *Türkçe sözlük, 1 A-J*. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu, Yayın No: 549, Ankara.
- Eren, H. (1999). *Türk dilinin etimolojik sözlüğü* (2. baskı). Ankara.
- Evans, J. (1984). *Silviculture of broadleaved woodland*. Forestry Commission Bulletin 62, London.
- Fowells, H. A. (1965). *Silvics of forest trees of the United States*. U.S. Department of Agriculture Forest Service, Agriculture Handbook No. 271, Washington, DC.
- Gezer, A. (1991). *Açıklamalı ormancılık terimleri sözlüğü, Türkçe-İngilizce ve İngilizce-Türkçe*. Ankara.
- Hawley, R. C. (1921). *The practice of silviculture, With particular reference to its application in the United States*. John Wiley & Sons, Inc., New York, NY.
- Helms, J. A. (Ed.) (1998). *The dictionary of forestry*. The Society of American Foresters, Bethesda, MD.
- Huxley, P., & van Houten, H. (1997). *Glossary for agroforestry*. International Centre for Research in Agroforestry, Nairobi.
- Koelling, M. R., Heiligmann, R. B., Peterson, G., & Potter-Witter, K. (2006). *Forest resource management terminology*. Michigan State University Extension, NCR-478, East Lansing, MI.
- Matthews, J. D. (1997). *Silvicultural systems*. Clarendon Press, Oxford.
- Pinchot, G. (1905). *Terms used in forestry and logging*. U.S. Department of Agriculture Bureau of Forestry, Bulletin No. 61, Washington, DC.
- Salazar Parra, A. A. (2010). *Seed dynamics and seedling establishment of woody species in the tropical savannas of central Brazil (cerrado)*. PhD Dissertation, University of Miami, Coral Gables, FL.
- Sivacıoğlu, A. (2001). *Bartın orman işletmesi meşe (Quercus sp. L.) ve kayın (Fagus orientalis Lipsky) baltalıklarında koruya dönüştürme olanakları üzerine araştırmalar*. Doktora Tezi, Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Bartın.
- Smith, D. M., Larson, B. C., Kelty, M. J., & Ashton, P. M. S. (1997). *The practice of silviculture: Applied forest ecology* (9th ed.). John Wiley & Sons, Inc., New York, NY.
- Society of American Foresters. (1917). Forest terminology. *Journal of Forestry*, 15, 68-101.

- Toparlı, R. (2000). *Ahmet Vefik Paşa, Lehce-i Osmânî*. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu, Yayın No: 743, Ankara.
- Tuğlacı, P. (1985). *Okyanus ansiklopedik sözlük* (8. baskı). Cilt 3, Cem Yayınevi, İstanbul.
- Yılmaz, M. (2010). Is there a future for the isolated oriental beech (*Fagus orientalis* Lipsky) forests in southern Turkey?. *Acta Silvatica & Lignaria Hungarica*, 6, 111-114.